

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

*О. В. Ареф'єва, д. е. н., професор, Національний авіаційний університет,
lena-2009-19@ukr.net, orcid.org/0000-0001-5157-9970,*

*М. М. Андриєнко, к. е. н., доцент, Національний авіаційний університет,
andrienko2008@ukr.net, orcid.org/0000-0003-4148-4737,*

*І. О. Шевчук, магістр, Національний авіаційний університет,
vanosheva99@gmail.com*

Методологія дослідження. При проведенні дослідження економічних аспектів інноваційної стратегії розвитку підприємства в умовах макроекономічної нестабільності було використано метод наукової абстракції – при визначенні теоретико-методологічних підходів щодо сутності інноваційного типу розвитку виробничо-економічних систем; системного підходу – при використанні методичного підходу до складових механізму управління інноваційним розвитком на мікро- та мезо- рівнях.

Результати. Визначено алгоритм впровадження інноваційної стратегії розвитку виробничо-економічних систем на мікро- та макро- рівнях розвитку економіки. Запропоновано в межах оцінки якісних змін розвитку на основі інноваційної стратегії використовувати теорію підвищення якості В. Е. Демінга та на основі системного підходу проводити оцінку за допомогою комплексного показника інноваційного розвитку, а також із врахування концепції менеджменту узгоджувати всі фази механізму інноваційного розвитку за допомогою принципів правила логістичної п'ятірки.

Новизна. Запропоновано методичний підхід до оцінки інноваційного розвитку виробничо-економічних систем на мікро- та макро- рівнях в умовах макроекономічної нестабільності, сутність якого зводиться до дослідження алгоритму впровадження інноваційної стратегії з використанням теорії підвищення якості В. Е. Демінга, що передбачає планування, реалізацію, перевірку та коригування планів. На основі системного підходу до вивчення інноваційної моделі розвитку виробничо-економічних систем запропоновано врахування логістичного підходу із застосуванням показників якості, що характеризують попит, вчасність, задоволеність, терміни, збереження, екологічність, комплексність. Акцентовано увагу на необхідності розрахунку оцінки інноваційного розвитку на основі комплексного показника підвищення якості.

Практична значущість. На основі результатів наукового дослідження запропоновано економічні орієнтири щодо ефективного функціонування виробничо-економічних систем в умовах макроекономічної нестабільності, що дозволить краще розуміти процеси планування, виконання, контролю та коригування складових механізму інноваційного розвитку та формування розгорнутої оцінки всіх процесів.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна стратегія, правило логістичної п'ятірки, логістичний підхід, комплекс логічних принципів, збалансована система показників.

Постановка проблеми. Ефективність діяльності виробничо-економічних систем значною мірою залежить від етапів впровадження інноваційного розвитку, основу яких

складають розробка: цілей та завдань інноваційної стратегії, інноваційної ідеї, інноваційного проекту та інноваційного

плану і його інформаційного супроводження. Реалізація інноваційних процесів виробничо-економічних систем передбачає проведення комплексної оцінки на всіх етапах її впровадження: планування, виконання, контроль та коригування при умові використання теорії підвищення якості, основна сутність якої зводиться до розрахунку комплексного показника якості інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні дослідження в галузі управління процесами інноваційного розвитку висвітлюються у працях вітчизняних та іноземних науковців і практиків, а саме: Йохна М. А., Стадник В. В., Ілляшенко С. М., Микитюк П. П., Крисько Ж. Л., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Сkochиляс С. М. та інших. Проте суб'єкти господарювання, що здійснюють інноваційну діяльність в умовах макроекономічної нестабільності, потребують вивчення теоретико-методологічних підходів до становлення та розвитку механізму управління інноваційним розвитком. Процеси управління інноваційним розвитком виробничо-економічних систем потребують доопрацювання та визначення способів та інструментів, на основі яких можна провести їх комплексну оцінку.

Формулювання мети статті. Метою даної статті є визначення сучасних підходів до комплексної оцінки інноваційного розвитку підприємства та узгодження всіх виробничо-господарських процесів в умовах макроекономічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження Науково-технічний прогрес лежить в основі різноманітних економічних перетворень, що позитивно впливають на розвиток виробничо-фінансових відносин у становленні та функціонуванні галузевих ринків. Ринкові умови розвитку економіки галузевих ринків є основою для самостійного розвитку суб'єктів господарювання та прийняття ними відповідних рішень. Процеси реалізації прийнятих рішень в умовах макроекономічної нестабільності стикаються з проблемами змін агресивного зовнішнього середовища, що продиктоване гострою економічною кризою у результаті проведення військових дій на території України, дефіцитом бюджету, браком власних та

залучених коштів тощо, у результаті чого скорочуються можливості інноваційного розвитку багатьох підприємств відповідно до прийнятих міжнародних стандартів. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання – це комплекс заходів, що є досить складним, оскільки передбачає поєднання інвестиційного забезпечення із інноваціями різних класифікаційних характеристик.

Основним чинником, що суттєво здійснює вплив на ефективність діяльності підприємства є його інноваційний розвиток. Під ефективністю діяльності розуміємо створення нових видів продукції, покращання її якості, економне використання ресурсної бази, скорочення негативного впливу на довколишнє середовище. Таким чином, в основі інноваційного розвитку підприємства лежать безперервні зміни, в основі яких створення та впровадження інновації щодо якісних та кількісних змін з метою забезпечення конкурентоспроможності та посилення своїх ринкових позицій. [3]

Інноваційний тип розвитку досліджують вітчизняні та іноземні науковці та практики на рівнях мікро- та макро- економіки. Модель інноваційного розвитку країни залежить від реалізації результатів НТП на регіональному, державному та міжнародному рівнях із обов'язковим залученням економіки знань. Підприємства обирають інноваційний тип розвитку у випадку впровадження нововведень щодо удосконалення всіх видів своєї економічної діяльності. [4] Таким чином, необхідними умовами для вибору інноваційної моделі розвитку є цілеспрямований моніторинг можливостей реалізації власного інноваційного потенціалу і впровадження їх у якісно нові зміни щодо стабілізації та/або розширення власних економічних інтересів. Одним із способів реалізації інноваційних рішень на мікро- рівні є інноваційна стратегія розвитку підприємства. Механізм розробки та впровадження інноваційної стратегії розвитку характеризується виваженими етапами його впровадження у відповідності до ринкових потреб та вимог. Дослідження алгоритму впровадження інноваційної стратегії передбачає розробку:

– на першому рівні – цілей та завдань інноваційної стратегії;

- на другому рівні – інноваційної ідеї;
- на третьому рівні – інноваційного проекту;
- на четвертому рівні – інноваційного плану та його інформаційного супроводження. [5]

На всіх етапах інноваційної стратегії розвитку передбачаються якісні зміни у виробничих системах, оскільки цього вимагають постійно мінливі умови зовнішнього та внутрішнього середовища.

Теорія підвищення якості В. Е. Демінга передбачає:

- планування покращання якості, систематизація всього, що потребує якісних змін (етап планування);
- реалізація планів з підвищення якості (етап виконання);
- перевірка плану з якості шляхом пересвідчення позитивної зміни показників (етап контролю);
- коректування плану за вимогою необхідності (етап впливу та коригування);
- повторення всього циклу якісних змін з розвитком їх в гору, причому чим складнішим є завдання – тим важче їх досягти.

Відповідно до інноваційної моделі розвитку підприємства такими показниками якості можуть бути попит, вчасність, задоволення, терміни, збереження, екологічність, комплексність тощо.

Використовуючи системний підхід, комплексний показник якісної оцінки інноваційного розвитку доцільно визначити із використанням всіх вище перерахованих складових якості:

$$I_k = \sum_{j=1}^m I_j \cdot a_j,$$

де I_j – значення відповідних індексів, що характеризують якість інноваційного розвитку;

a_j – коефіцієнти вагомості кожного індексу, $\sum_{j=1}^m a_j = 1$;

m – кількість індексів, що характери-

зують якість інноваційного розвитку;

j – порядковий номер відповідного індексу та коефіцієнт його вагомості за оцінкою експертів.

Відповідно до запропонованого підходу в межах концепції менеджменту, у складі якого чотири фази: планування, виконання, контроль та коригування необхідно узгодити всі складові механізму інноваційного розвитку підприємства на основі логістичного підходу, сутність якого передбачає виконання цілого комплексу науково обґрунтованих принципів.

Із довідкових джерел відомо, що принцип – (від лат. *principium* – початок, основа) визначається як вихідне положення будь-якої теорії, вчення, науки чи світогляду, тобто є особливостями, що визначають сутність інноваційного розвитку виробничо-економічних систем.

Розглянемо сутність поняття принципів планування, виконання, контролю та коригування процесів у складі механізму інноваційного розвитку виробничо-економічних систем на мікро- та макро- рівнях (рис. 1).

Основою для забезпечення ефективної інноваційної діяльності на мікро- та макро- рівнях є інноваційний потенціал, що розглядається як сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності.

Інноваційний потенціал включає всі ресурси, за допомогою яких підприємство може забезпечити для себе конкурентні переваги. У складі інноваційного потенціалу підприємства виділяють: матеріально-технічні ресурси; фінансові ресурси; організаційні ресурси; кадрові ресурси; соціально-психологічні чинники. [4]

Інноваційний потенціал включає всі ресурси, за допомогою яких підприємство може забезпечити для себе конкурентні переваги. У складі інноваційного потенціалу підприємства виділяють: матеріально-технічні ресурси; фінансові ресурси; організаційні ресурси; кадрові ресурси; соціально-психологічні чинники. [4]

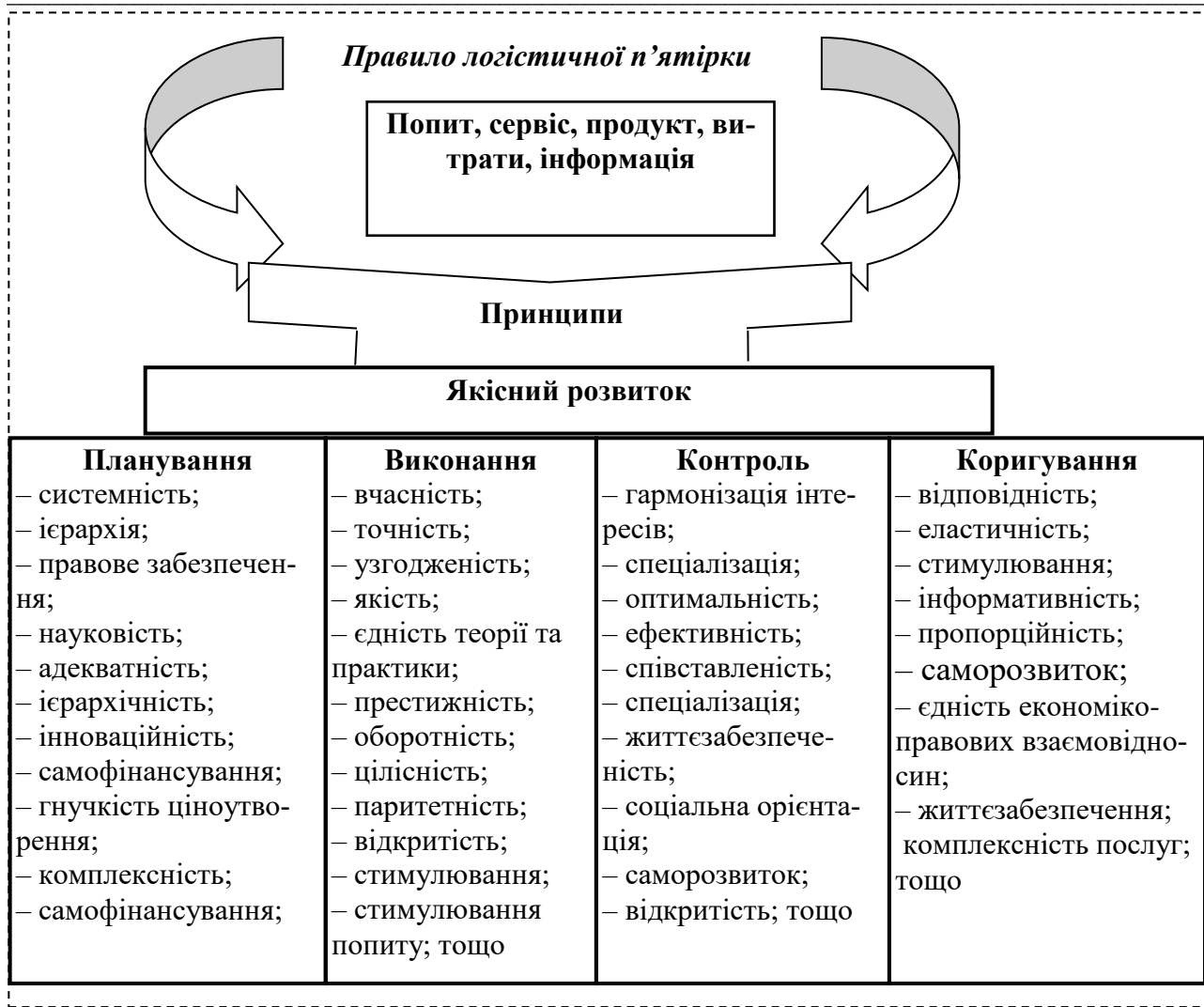

Рис. 1. Принципи механізму інноваційного розвитку на мікро- та макро- рівнях виробничо-економічних систем

Оцінку інноваційного потенціалу з метою прийняття відповідної інноваційної стратегії розвитку за умови системного підходу доцільно визначати на основі збалансованої системи показників, що базується на результатах наукових досліджень професорів Гарвардської школи економіки Д. Нортона і Р. Каплана. Під системою збалансованих показників розуміють систему показників ефективності роботи організації, де одночасно враховуються традиційні «ті, що визначаються» формальні фінансові та економічні показники, так і неформальні «ті, що не визначаються» [6–7]. Загальноприйнята існуюча система показників, що характеризують результати виробничо-господарської системи може бути доповнена неформальними показниками, яка забезпечить більш якісну оцінку ефективності роботи.

Запропонований алгоритм розрахунків даної методики пропонує всі показники ефективності поділяються на чотири групи, сутність яких визначається згідно із видами діяльності суб'єктів господарювання (рис. 2):

□ «загальна ефективність» – визначаються фінансово-економічні показники, що дозволяють провести оцінку основних результатів у процесі розвитку системи;

□ «ефективність роботи із споживачами» або зовнішні процеси, що дозволяють провести оцінку взаємодії виробничо-економічної системи із зовнішнім середовищем та впливають на стимулювання попиту на продукцію (послуги);

□ «ефективність забезпечення внутрішніх процесів», або внутрішні результати підприємства, що дозволяють провести оцінку

ку забезпечення конкурентоспроможності виробничо-економічної системи;

- «ефективність використання трудових

ресурсів», що дозволяють провести оцінку персоналу підприємства, тобто їх рівень кваліфікації, продуктивність, мотивацію тощо.

Рис. 2. Показники збалансованої системи показників оцінки інноваційного потенціалу

Суспільна ефективність інноваційного розвитку полягає в тому, що вона забезпечує інтенсивний напрям розвитку економіки, прискорення продуктивності використання факторів виробництва, удосконалення процесів перерозподілу наявних ресурсів та забезпечення конкурентоспроможності.

Оцінка інноваційного потенціалу підприємства визначає готовність його до здійснення поставлених інноваційних цілей та завдань. При проведенні оцінки інноваційного потенціалу підприємства значну увагу приділяють результатам інноваційної діяльності, які було досягнуто у результаті використання всіх наявних ресурсів. Таким чином, показники інноваційного потенціалу підприємства мають збігатися із узагаль-

нюючими показниками за всіма видами діяльності суб'єкта господарювання.

Висновки. Таким чином, у складі механізму інноваційного розвитку виробничо-економічних систем доцільно звернути увагу на теорію якості В. Е. Демінга, сутність якої зводиться до покращання якості на етапах планування, реалізації, перевірки та коректування планових заходів. Також слід звернути увагу на пропозицію проведення оцінки інноваційного розвитку за допомогою логістичного підходу з урахуванням таких критеріїв як попит, вчасність, задоволення, терміни, збереження, екологічність, тощо та на основі яких розрахувати комплексний показник інноваційного розвитку.

Література

1. Андрієнко М.М., Шпак І.О. Економічна оцінка критеріїв управління результативністю підприємства. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*. 2021. №4(63). С. 35-40. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/1205>
2. Ареф'єва, О., & Титикало, В. (2022). Збалансований механізм формування стратегії машинобудівного підприємства в умовах трансформацій при просторово-процесному управлінні. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 13(26). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/447>
3. Кубатко О.В., Омеляненко Ю.О. Інноваційний розвиток підприємств в умовах економічної нестабільності. *Механізм регулювання економіки*. 2015. №2. С. 54-60. URL: <http://surl.li/octlr>
4. Микитюк П.П., Крисько Ж.Л., Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Скочиляс С.М. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224 с. URL: <http://surl.li/bsuia>
5. Пригара О.Ю. Механізм розробки інноваційної стратегії розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2018. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6128>
6. Андрєєва М.В. Система збалансованих показників, як сучасний інструмент стратегічного аналізу і управління. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Харків: УкрДАЗТ. 2004. №7. С. 48.
7. Kaplan R., Norton D. Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System // *Harvard Business Review*. 1996. Nr. 1. P. 189-209
8. Kuzior A., Arefieva O., Kovalchuk A., Brožek P., Tytykalo V. Strategic Guidelines for the Intellectualization of Human Capital in the Context of Innovative Transformation. *Sustainability*. 2022; 14(19): 11937. URL: <https://doi.org/10.3390/su141911937>

References

1. Andriienko, M.M., & Shpak, I.O. (2021). Ekonomichna otsinka kryteriiv upravlinnia rezultatyvnistiu pidpriemstva. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom, Ekonomichni nauky*, 4(63), 35-40. Retrieved from <http://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/1205>
<https://doi.org/10.32689/2523-4536/63-5>
2. Arefieva, O., & Tytykalo, V. (2022). Zbalansovanyi mekhanizm formuvannia stratehii mashynobudivnoho pidpriemstva v umovakh transformatsii pry prostorovo-protsesnomu upravlinni. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka, Ser, Ekonomika*. 13(26). Retrieved from <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/447>
[https://doi.org/10.33296/2707-0654-13\(26\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-13(26)-10)
3. Kubatko, O.V., & Omelianenko, Yu.O. (2015). Innovatsiynyi rozvytok pidpriemstv v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, (2), 54-60. Retrieved from <http://surl.li/octlr>
4. Mykytiuk, P.P., Krysko, Zh.L., Ovsianiuk-Berdadina, O.F., & Skochylias, S.M. (2015). Innovatsiynyi rozvytok pidpriemstva. *Ternopil: PP «Prynter Inform»*. Retrieved from <http://surl.li/bsuia>
5. Pryhara, O.Yu. (2018). Mekhanizm rozrobky innovatsiynoi stratehii rozvytku pidpriemstva. *Efektivna ekonomika*, (2). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6128>
6. Andrieieva, M.V. (2004). Systema zbalansovanykh pokaznykiv, yak suchasnyi instrument stratehichnoho analizu i upravlinnia. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, (7), 48. *Kharkiv: UkrDAZT*.
7. Kaplan R., Norton D. Using the Balanced Scorecard as a Strategic Management System // *Harvard Business Review*. 1996. Nr. 1. P. 189-209
8. Kuzior, A., Arefieva, O., Kovalchuk, A., Brožek, P., Tytykalo V. (2022). Strategic Guidelines for the Intellectualization of Human Capital in the Context of Innovative Transformation. *Sustainability*; 14(19), 11937. Retrieved from <https://doi.org/10.3390/su141911937>

ECONOMIC ASPECTS OF INNOVATIVE STRATEGY OF ENTERPRISE DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF MACROECONOMIC INSTABILITY

*O. V. Arefieva, D.E., Professor, National Aviation University,
M. M. Andriienko, Ph. D (Econ.), Associate Professor, National Aviation University,
I. O. Shevchuk, Master's Student, National Aviation University*

Methods. When conducting the study of the economic aspects of the innovative strategy of the enterprise development in conditions of macroeconomic instability, the method of scientific abstraction is used – in determining the theoretical and methodological approaches regarding the essence of the innovative type of development of production and economic systems; system approach - when using a methodical approach to the components of the innovative development management mechanism at the micro- and meso-levels.

Results. The algorithm for the implementation of an innovative strategy for the development of production and economic systems at the micro- and macro-levels is defined, it is proposed to use V.E. Deming's theory of quality improvement within the framework of the assessment of quality-

tive changes in development based on the innovative strategy and, based on a systemic approach, to conduct an assessment using a comprehensive indicator of innovative development; taking into account the concept of management to coordinate all phases of the mechanism of innovative development using the principles of the rule of five logistics.

Novelty. The methodical approach to the assessment of the innovative development of production and economic systems at the micro- and macro-levels in the conditions of macroeconomic instability is proposed, the essence of which is reduced to the study of the algorithm for the implementation of an innovative strategy using V. E. Deming's theory of quality improvement, which involves planning, implementation, verification and adjustment of plans; using a systematic approach to the study of the innovative model of the development of production and economic systems, it is proposed to take into account the logistic approach using quality indicators: demand, timeliness, satisfaction, deadlines, preservation, environmental friendliness, complexity, etc., and to calculate the assessment of innovative development based on a comprehensive indicator of quality improvement; within the framework of the concept of management, which includes four phases: planning, execution, control and adjustment, it is possible to coordinate all components of the mechanism of innovative development of the enterprise with the help of a whole complex of scientifically based principles.

Practical value. Based on the results of the scientific research, the author proposes economic guidelines for managing the intellectual potential of an innovative enterprise, which will help to resolve the existing contradictions in the implementation of production and economic activities and will contribute to the development of innovative areas of work.

Keywords: innovative development, innovative strategy, logistic five rule, logistic approach, set of logical principles, balanced system of indicators.

Надійшла до редакції 03.11.23 р.